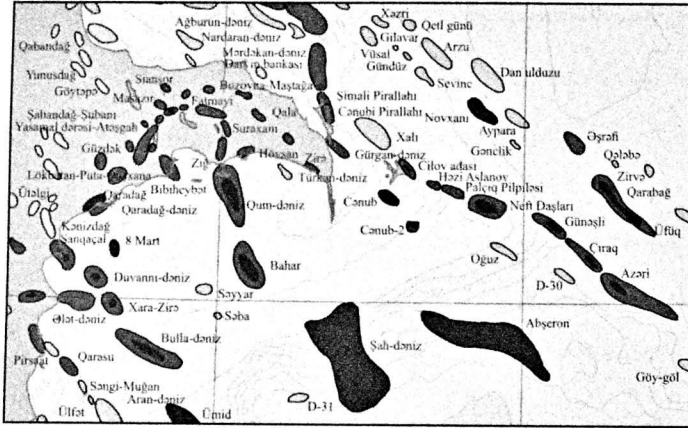

Azərbaycan neftçilərinin 20 Sentyabr ilə başlayan inkişaf yolu

Sentyabr ayının 20-də Azərbaycanda "Neftçilər Günü"nin qeyd edilməsinin iyirmi ili tamam olur. 2001-ci ildən etibarən hər il sentyabr ayının 20-də Azərbaycan neftçiləri ilə birgə peşə bayramlarını böyük təntənə ilə qeyd edirik.

Azərbaycanın inkişaf tarixində yeni və parlaq bir səhifə açmış 20 Sentyabr günü, 1994-cü ildə – Xəzər in Azərbaycan sektorunda yerləşən Azəri-Çıraq-Günəşli yataqlarının birgə işlənməsi üzrə "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması gündür. O zamanlar hələ yenidən müstəqilliyinə qovuşmuş, öz daxili və xarici problemləri ilə təkbəşinə qalan gənc Azərbaycan Respublikası üçün dünyanın yeddi ölkəsinin on bir aparıcı neft şirkəti ilə bu cür sazişin imzalanmasının arxasında Ulu öndər Heydər Əliyevin gərgin zəhmətinin, siyasi iradəsinin, şəxsi nüfuz və hörmətinin rolu danılmazdır (şəkil 1).

Şəkil 1. "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlarının yerləşmə sxemi

20 Sentyabr günü, ölkəmizin iqtisadiyyatında, ictimai-siyasi və sosial həyatında Yeni Neft Strategiyasının, onun əsas tərkib hissəsi olan "Əsrin müqaviləsi" layihəsinin həyata keçirilməsi nəticəsində əldə edilmiş böyük uğurlar, Ulu öndərimizin neft-qaz strategiyasını var qüvvə ilə həyata keçirən neftçilərin əməyinə verilən yüksək dəyərin rəmzi oldu. Məhz buna görədir ki, Ulu öndər 2001-ci ildə 20 sentyabr gününün Azərbaycan neftçilərinin peşə bayramı günü kimi qeyd olunması barədə fərman verdi.

Qlobal pandemiyanın dünya iqtisadiyyatına mənfi təsiri və vurduğu ziyanlara baxmayaraq, bu il də neftçilərimiz öz peşə bayramlarını yüksək nailiyyətlə və ruh yüksəkliyi ilə qarşılayırlar.

Bu il regionun inkişafı baxımından misilsiz dəyişikliklər üçün zəmin yaratmış "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasının 27-ci ildönümüdür. "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması Azərbaycan, Xəzər hövzəsi və keçmiş sovet regionu hüdüdlərini aşan, dünya neft sənayesinin inkişafında yeni bir mərhələ yaradan epoxal əhəmiyyətli tarixi hadisə kimi dünya enerji bazarlarında Respublikamızın mövqeyinin möhkəmlənməsi, planetin geosiyasi xəritəsində layiqli yer tutması, beynəlxalq birliyə inteqrasiyası üçün geniş yollar açmış, onu regionun lider dövlətinə çevirmişdir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin böyük uzaqgörənliklə işləyib hazırladığı enerji strategiyası uzunmüddətli, effektiv, sistemik və davamlı inkişaf konsepsiyası olduğunu ilbəil özünün yeni təntənələri ilə təsdiqləyir. 2020-ci ildə Müzəffər Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında əldə edilmiş möhtəşəm və tarixi qələbə qeyd olunanlara bariz nümunədir.

20 Sentyabr "Neftçilər Günü" birbaşa "Əsrin müqaviləsi"nin təməlini təşkil edən Azəri-Çıraq-Günəşli yataqları ilə bağlı olduğundan, biz də hər il bu günü qeyd edərkən, diqqəti ən əvvəl bu layihə çərçivəsində görülmüş işlərə cəlb edirik.

İşlənmənin əvvəlindən bu il sentyabrın 1-dək Azəri-Çıraq-Günəşli yataqlarından 539 mln. t neft və 185 mlrd. m³ qaz hasil olunmuşdur. Hazırda Respublikada hasil edilən neftin və qazın əsas hissəsi Azəri-Çıraq-Günəşli və Şahdəniz yataqları hesabına əldə edilir.

Artıq 22-ci ildir ki, Azəri-Çıraq-Günəşli layihəsinin iştirakçıları "mənfəət nefti"ndən gəlir əldə edirlər. 2021-ci il sentyabrın 1-dək dünya bazarlarında Azərbaycanın payına düşən 320 mln. t "mənfəət nefti" satılmışdır ki, bu da həmin vaxtadək çıxarılmış Azəri-Çıraq-Günəşli neftinin 59 %-ini təşkil edir. Mənfəət neftinin həcmi ilbəil artır. Bu ilin 8 ayında Azəri-Çıraq-Günəşli yataqlarından hasil edilmiş 15 mln. ton neftin 11 mln. tonu, yəni 73 %-i Azərbaycanın payına düşən mənfəət nefti olmuşdur.

"Əsrin müqaviləsi" çərçivəsində işlər 27 ildir ki, uğurla davam etdirilir. Bu layihə hələ bundan sonra da uzun illər Azərbaycan iqtisadiyyatına öz töhfəsini verəcəkdir. Belə ki, 2017-ci il sentyabrın 14-də Bakıdan Heydər Əliyev Mərkəzində Azəri-Çıraq-Günəşli yataqlarının birgə işlənməsinə dair 1994-cü ildə 30 il müddətinə bağlanmış sazişin, yəni "Əsrin müqaviləsi"nin vaxtının 2050-ci ilə qədər uzadılması haqqında müqavilə imzalandı (şəkil 2).

Şəkil 2. AÇG üzrə yeni müqavilənin imzalanması

Yeni müqavilədə Azərbaycan üçün olduqca sərfəli şərtlər müəyyən edilmişdir. Məsələn, mənfəət karbohidrogenlərinin bölgüsü bu gündə mövcud olan nisbətə, yəni Azərbaycana 75 %, podratçı tərəflərə 25 % olaraq qalır və bu bölgü 2050-ci ilədək dəyişməyəcəkdir. Podratçı qismində çıxış edən Azərbaycan AÇG şirkətinin mövcud layihə üzrə payı 11.6 %-dən 25 %-ə, yəni 2 dəfədən də çox artırılır. Müqavilə çərçivəsində yataqlardan hasil edilən səmt qazı əvvəlki bütünlüklə Azərbaycana qalacaqdır. Müqavilə çərçivəsində tərəflər şirkətlər Azərbaycan hökumətinə 3.6 milyard dollar həcmində bonus ödəyəcəklər. 2050-ci ilədək AÇG-dən daha 500 mln. tona qədər neft hasil ediləcək və o vaxtadək bu yataqlara inkişaf qoyulduğu qədər, yəni daha 43 milyard dollar sərmayə qoyulacaqdır.

Burada Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin birinci şah əsəri olan "Əsrin müqaviləsi"ndən danışarkən, Ulu öndərin ikinci böyük şah əsəri, AÇG layihəsinin tammiqyaslı həyata keçirilməsi və davamı kimi 2006-cı ildə tikilərək istismara verilmiş Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəməri barədə də qeyd etmək lazımdır.

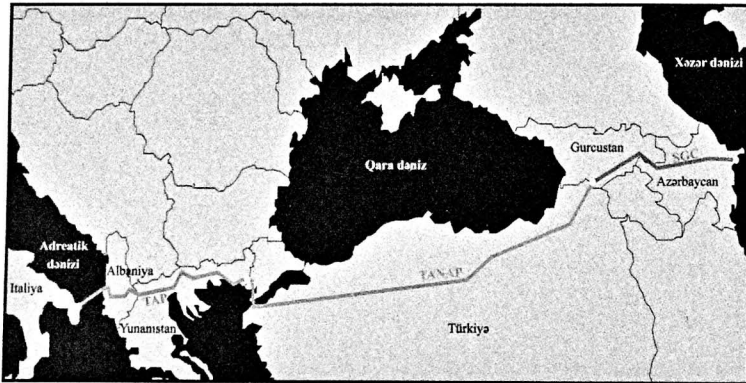
2021-ci il sentyabrın 1-dək dünya bazarlarına 610 mln. ton Azərbaycan nefti çıxarılmışdır ki, bunun da 167 mln. tonu Bakı-Supsa, Bakı-Novorossiysk kəmərləri və dəmir yolu ilə, 443 mln. tonu isə Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəməri vasitəsilə nəql edilmişdir.

"Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması gününün neftçilərin peşə bayramı kimi qeyd olunduğu bir gündə biz Şahdəniz epopeyasından da danışmaya bilmərik. Çünki "Əsrin müqaviləsi" olmasaydı, Şahdəniz layihəsi də olmayacaqdı. Şahdəniz layihəsi Ulu öndərimizin üçüncü şah əsəridir.

Bu ilin iyun ayında Şahdəniz layihəsinin imzalanmasının 25 illiyi qeyd olundu. “Əsrin müqaviləsi” Azərbaycanı dünyaya yenidən neft ölkəsi kimi tanıtdısa, 1999-cu ilin iyununda ehtiyatları bu günə 1.2 trln. m³ qazdan və 240 milyon ton kondensatdan ibarət olan nəhəng Şahdəniz yatağının kəşf edilməsi və Şahdəniz qaz layihəsinin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi Azərbaycanı dünyaya böyük miqdarda qaz ixrac edən bir ölkə kimi tanıtdırdı.

İşlənmənin əvvəlindən bu ilin sentyabrın 1-nə qədər Şahdəniz yatağından 149 mlrd. m³-dən çox qaz və 33 mln. tona yaxın kondensat hasil edilmişdir. 2021-ci il sentyabrın 1-dək Şahdəniz-1 layihəsi üzrə Cənubi Qafqaz Boru Kəməri ilə Gürcüstanı 10.8 mlrd. m³ və Türkiyəyə 83.3 mlrd. m³ qaz ixrac edilmişdir.

Şahdəniz-2 layihəsi çərçivəsində Azərbaycan qazının Avropaya nəql edilməsi və bu məqsədlə “Cənub Qaz Dəhlizi”nin çəkilməsi bizim müasir qaz epopeyamızın ən parlaq fəslidir (şəkil 3).

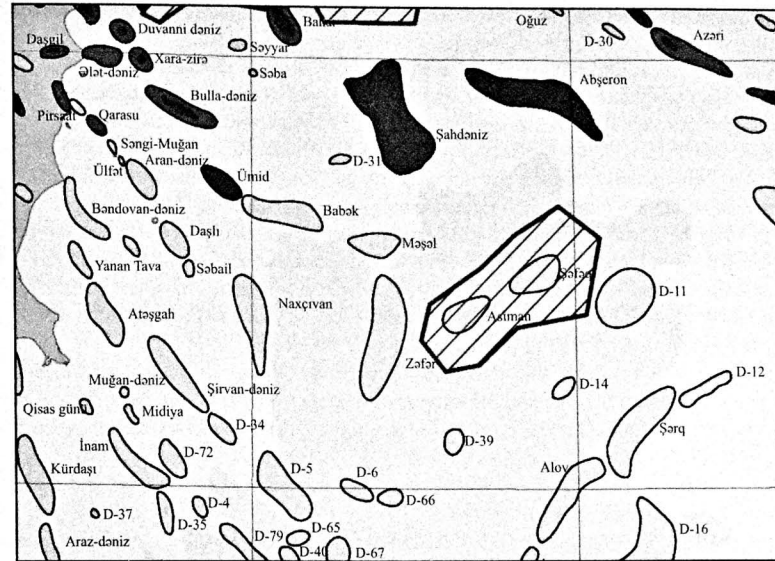
Şəkil 3. Cənub Qaz Dəhlizi

İlkin mərhələdə “Cənub Qaz Dəhlizi” ilə ixrac ediləcək 16 mlrd. m³ Şahdəniz qazının 6 mlrd. m³ Türkiyə Respublikasına, 10 mlrd. m³ isə Avropa ölkələrinə ötürüləcəkdir.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, artıq Azərbaycanın təbii qazı nəinki Türkiyə və Gürcüstan bazarlarına, həmçinin 2020-ci ilin dekabrından “Cənub Qaz Dəhlizi”nin sonuncu seqmenti olan Trans-Adriatik Qaz Boru Kəməri (TAP) vasitəsilə ilk dəfə Avropa bazarlarına ixrac olunmağa başlamışdır. Belə ki, Trans-Anadolu Qaz Boru Kəməridən (TANAP) sonra İtaliyadakı qəbul terminalındakı 878 kilometr uzunluğunda məsafə qət edən Yunanıstan, Albaniya və Adriatik dənizindən keçərək İtaliya torpağında qəbul məntəqəsinə çıxarılan TAP kəməri artıq Azərbaycan təbii qazını Avropaya çatdırır. Keçən 8 ay müddətində 4.8 mlrd. m³ Azərbaycan təbii qazı ixrac edilmişdir ki, bu həcm in də 4 mlrd. m³-i İtaliyanın payına düşür.

Azərbaycan neftçiləri üçün əlamətdar hadisələrdən biri də 18 iyul 2021-ci il tarixində Ümid qaz yatağında yerləşən 1 nömrəli özüldən qazılmış U-18 nömrəli istismar quyusunun 6120 m dərinlikdə qazma işlərinin başa çatdırılmasıdır. Quyuda Məhsuldar Qatın (MQ) V horizontu 5505–5591 m, VII horizontu isə 5950–6080 m intervalda açılmışdır. 18 avqust 2021-ci il tarixində MQ-nin VII horizontu 5955–6080 m intervalında perforasiya olunmuşdur. 5 faktiki hasilat nöqtəsi əsasında quyusunun ümumi potensialı gündəlik 3–3.3 mln. m³ qaz və 550–600 ton kondensat kimi qiymətləndirilir.

2020-ci ilin yanvar ayında Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda yerləşən “Şəfəq-Asiman” blokunda Heydər Əliyev adına yarımdayma qazma qurğusu vasitəsilə ilk kəşfiyyat quyusunun qazılmasına başlanılmışdır. 2021-ci ilin mart ayında quyuda 7189 m dərinlikdə qazma işləri tamamlanmış, kompleks tədqiqat işləri aparılmış və Fasilə lay dəstəsinin ilkin qaz-kondensat ehtiyatları aşkar edilmişdir. Bununla da, yataqda birinci kəşfiyyat quyusunun qazılması uğurla tamamlanmışdır. Eyni zamanda yatağın ehtiyatlarını tam şəkildə müəyyən etmək məqsədilə strukturun tağı istiqamətində əlavə bir qiymətləndirici yan lülənin qazılması üçün müvafiq texniki layihələndirmə aparılacaqdır (şəkil 4).

Şəkil 4. Şəfəq-Asiman strukturlarının yerləşmə sxemi

2021-ci ildə Azərbaycan xalqı daha bir əlamətdar hadisənin – 21 yanvar 2021-ci il tarixində Türkmənistanın paytaxtı Aşqabad şəhərində “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Türkmənistan Hökuməti arasında Xəzər dənizində “Dostluq” yatağının karbohidrogen resurslarının birgə kəşfiyyatı, işlənməsi və mənimlənməsi haqqında Anlaşma Memorandumu”-nün imzalanmasının şahidi oldu. Hesab edirəm ki, bu sənədin imzalanması birmənalı olaraq hər iki dövlətin neft-qaz sənayesi tarixində çox böyük əhəmiyyətə malik hadisədir.

Mən burada bir qədər də, bu günə kimi Azərbaycanda Kəpəz, Türkmənistanda isə Sərdar adlandırılmış, lakin hər iki qardaş dövlətin dilində eyni mənə daşıyan, hər iki dövlətin rəhbərləri – Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, hörmətli İlham Əliyev cənablarının və Türkmənistan Respublikasının Prezidenti hörmətli cənab Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun son illər apardıqları uğurlu siyasətin, gətikcə dərinləşən qarşılıqlı iqtisadi-siyasi əlaqələrin və iradənin simvolu kimi Dostluq adlandırılan yatağın kəşf edilməsi tarixindən danışmaq istərdim.

Dostluq yatağı Xəzər dənizində Azərbaycan və Türkmənistan dövlətlərinin dəniz sərhədi arasında yerləşir. Əvvəllər Kəpəz adlandırılan struktur (kəşf edilərkən adı “Промежуточная” – “Aralıq” idi) 1959-cu ildə Azərbaycan mütəxəssisləri – “Xəzərdənizneftgeofizika” trestinin geofizikləri tərəfindən aparılmış seysmik kəşfiyyat işləri nəticəsində aşkar edilmişdir.

1981-ci ildə “Xəzərdənizneftgeofizika” tresti tərəfindən sahədə aparılmış seysmik tədqiqatlar nəticəsində strukturun geoloji quruluşu dəqiq öyrənilmiş və struktur dərin axtarış qazmasına hazırlanmışdır.

1986-cı ildə struktur axtarış qazmasına daxil edilmişdir.

1 №-li axtarış quyusu 28.02.1986-cı ildə qazma ilə başlamış və 09.04.1987-ci ildə (quyudibi 3730 m) qazma ilə başa çatdırılmışdır. 1988-ci ilin yanvar ayında sınaq işlərinin aparılması nəticəsində Fasilə lay dəstəsindən 3491–3527 m intervalında 285 t/gün neft hasilatı alınmışdır. Beləliklə Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda Azərbaycan neftçiləri tərəfindən yeni neft yatağı aşkar edilmişdir.

Dostluq yatağı üzrə çıxarılabilən neft ehtiyatı 50–60 mln. ton, qaz ehtiyatı isə 100 mlrd. m³ civarında qiymətləndirilir.

SOCAR-da daim yeni texnika və texnologiyaların istehsalata tətbiqi istiqamətində də işlər aparılır. Həm SOCAR-ın “Neftqazəlmətdəqiqatlayihə” İnstitutu, həm də Respublikada fəaliyyət göstərən elmi

müəssisələrin alim və mütəxəssisləri tərəfindən elmi araşdırmalar aparılır və tətbiq sayəsində müsbət nəticələrə nail olunur.

Bu gün Azərbaycan dünyada iqtisadi, sosial və digər layihələrin uğurla həyata keçirilməsində nümunəvi və region ölkələri arasında lider, qlobal enerji layihələrinin vətəni, multikulturalizm beşiyi, yüksək mədəniyyət və böyük idman mərkəzlərindən biri kimi tanınır. Azərbaycan dünyanın sürətlə inkişaf edən ən nüfuzlu ölkələri sırasına çıxaraq, kiçik bir ölkədən böyük söz sahibinə çevrilmişdir.

Bütün bu nailiyyətlərin başlıca səbəbi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Respublikamızı inamla idarə etməsi, xalq və iqtidar arasında böyük etimad və dəstəyin olmasıdır. Ölkə həyatının ən müxtəlif sahələrinin dinamik inkişafının təminatçısı, bütün bu illər ərzində Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin ağıllı və uzaqgörən daxili və xarici siyasətinin icrasının davamçısı kimi, müdrik və ən doğru qərarlar qəbul edən, gecə-gündüz demədən ölkəmizin tərəqqisi və inkişafı üçün çalışsın, Müzəffər Ali Baş Komandan kimi ordumuzun dünyanın ən güclü orduları sırasına çatması üçün var gücünü və enerjisini sərf edən Prezidentimizdir.

Əldə edilmiş bütün bu nailiyyətlər və uğurlar onu göstərir ki, Azərbaycan Respublikası və onun neft-qaz sənayesi ümummilli lider Heydər Əliyevin başladığı və onun layiqli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının möhtərəm Prezidenti cənab İlham Əliyevin davam etdirdiyi "Neft strategiyasının" həyata keçirildiyi dövr ərzində əsrə bərabər bir inkişaf yolu keçmişdir. Minlərlə yeni iş yerləri açılmış, zavodlar, fabriklər, min kilometrərlə müasir standartlara cavab verən Respublika və beynəlxalq əhəmiyyətli yollar, elektrik stansiyaları, turizm, idman, mədəniyyət mərkəzləri, səhiyyə ocaqları, saymaqla qurtarmaq bilməyən yeni-yeni sosial obyektlər istifadəyə verilmişdir. Azərbaycanı dünyanın ən gözəl diyarına, şərq və qərb arasında körpüyə çevirmişdir. Əminəm ki, bu böyük tərəqqi yolunda xalqımız hələ çox qələbələrin, yeni parlaq nailiyyətlərin şahidi olacaq, 20 Sentyabr ilə başlayan tərəqqi və inkişaf yeni-yeni zəfərlərə yol açacaqdır.

Sonda Azərbaycan neftçiləri üçün çox əziz bayram olan "20 sentyabr Neftçilər Günü" münasibətilə bütün həmkarlarımı təbrik edir, onlara cansağlığı, işlərində uğurlar, xalqımıza rifah və ölkəmizə işıqlı gələcək arzu edirəm.

Xoşbəxt Yusifzadə,
Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki